

Autora: Neus Monllor Rico, Arrels a taula (neus@arrelsataula.cat)

Títol: polítiques públiques pel relleu generacional de la pagesia de muntanya: el cas del Ripollès.

En aquesta comunicació es fa una anàlisi detallada de les incorporacions de persones joves a l'activitat agrària través de la mesura 122 del Programa de Desenvolupament Rural de Catalunya a la comarca del Ripollès. S'estudien els períodes pressupostaris 2000-06 i 2007-14 per entendre l'evolució del model d'incorporació, així com per explorar l'afectació de les diferents mesures públiques de suport. Els resultats mostren dos models productius en funció de l'origen agrari de la persona que s'incorpora. La pagesia tradicional continua les pràctiques heretades de la família, mentre que la pagesia nouvinguda incorpora noves orientacions productives a la comarca. La comparativa entre els dos períodes pressupostaris mostra com en el segon hi ha hagut un augment considerable de la producció ecològica i un esforç per part d'alguns joves d'arribar al final de la cadena de valor. Aquests indicadors identifiquen l'emergència de la nova pagesia en un territori de muntanya com el Ripollès. S'analitza també el paper de la masia per entendre com es vinculen els models de negoci de les generacions noves i s'observa com es comença a diluir la centralitat de l'espai físic per evolucionar vers una noció molt més desvinculada de la idea tradicional de masia catalana.

Paraules clau: relleu generacional, polítiques públiques, incorporació de joves, nova pagesia, ramaderia de muntanya.

Título: políticas públicas para el relevo generacional de la payesía de montaña: el caso del Ripollès.

En esta comunicación se realiza un análisis detallado de las incorporaciones de personas jóvenes a la actividad agraria a través de la medida 122 del Programa de Desarrollo Rural de Catalunya en la comarca del Ripollès. Se estudian los períodos presupuestarios 2000-06 y 2007-14 para entender la evolución del modelo de incorporación, así como para explorar la afectación de las diferentes medidas públicas de soporte. Los resultados muestran dos modelos productivos en función del origen agrario de la persona que se incorpora. Los agricultores tradicionales continúan las prácticas heredadas de la familia, mientras que los agricultores nuevos incorporan orientaciones productivas innovadoras en la comarca. La comparativa entre los dos períodos presupuestarios muestra como en el segundo ha habido un aumento considerable de la producción ecológica y un esfuerzo por parte de algunos jóvenes de llegar al final de la cadena de valor. Estos indicadores identifican la emergencia de un

nuevo campesinado en un territorio de montaña como el Ripollès. Se analiza también el papel de la masía para entender cómo se vinculan los modelos de negocio de las generaciones nuevas y se observa cómo se empieza a diluir la centralidad del espacio físico para evolucionar hacia una noción mucho más desvinculada de la idea tradicional de masía catalana.

Palabras clave: relevo generacional, políticas públicas, incorporación de jóvenes, nuevo campesinado, ganadería de montaña.

Autora: Neus Monllor Rico, Arrels a taula (neus@arrelsataula.cat) Telèfon: 692974183

Títol: polítiques públiques pel relleu generacional de la pagesia de muntanya: el cas del Ripollès.

Introducció

El Ripollès és una comarca de muntanya en la que l'activitat tradicional vinculada a l'entorn natural sempre ha estat la ramaderia extensiva. És el territori gironí amb un percentatge més elevat de pastures¹ i més reduït de superfície apta pel conreu². Aquest fet ha condicionat històricament la relació de les persones amb l'entorn i amb l'activitat ramadera. La masia ha estat, fins les darreres dècades, l'espai físic entorn el qual s'estructurava la vida econòmica i social de les famílies pageses que aprofitaven els espais més propers durant tot l'any, als quals se sumava la part comunal a l'època estival.

Actualment la relació de l'activitat agrària amb l'espai geogràfic ha evolucionat vers una major dimensió física de les explotacions ramaderes, així com vers una dispersió de les terres en les que pastura el bestiar. El redimensionament, tant econòmic com físic, de les explotacions agràries del Ripollès està provocant una mutació de la tradicional organització de l'activitat productiva al voltant de la masia a una dispersió de les terres i els ramats, en que la masia deixa de tenir el rol axial que sempre havia ostentat. Aquesta tendència és una adaptació induïda per la modernització de l'activitat agrària, en la que cada vegada menys persones produeixen més matèria prima (Etxezarreta, 2006) i en la que regnen les dinàmiques verticals de la indústria agroalimentària (Ploeg, 2010). Al mateix temps, tot i que el model agroindustrial és el que preval arreu del territori, s'identifiquen necessitats noves que permeten pensar en el sorgiment de models agraris alternatius que integrin l'activitat econòmica en el medi, que tinguin present el caràcter muntifuncional de l'activitat agrària i que no mantinguin com a objectiu únic el balança econòmic (Webb, 2009).

En el cas dels territoris de muntanya, s'identifica una necessitat de definir l'estratègia de les properes generacions de pagesos i pageses vers models que integrin i fomentin el valor imprescindible dels espais agraris i de la tasca professional de la pagesia que els treballa (Izcarra Palacios, 2005; Maynard i Green, 2006). Les noves generacions cerquen el seu lloc, ja sigui continuant explotacions familiars i engrandint-les,

¹ El 49% de les pastures de les comarques gironines es troben en la comarca del Ripollès (Idescat a partir del cens agrari del INE, 2009)

² Només el 2% de les terres llaurades de les comarques gironines es troben a la comarca del Ripollès (Idescat a partir del cens agrari del INE, 2009).

engegant-ne de noves o bé canviant el rumb de l'orientació tradicional. En els últims anys hi ha un canvi en els patrons d'incorporació al sector agrari en els qual es percep un increment de persones joves, i de vegades no tant joves, que tant amb orígens agraris com sense, es posen al capdavant de les explotacions agràries de dimensions familiars (Williams i Farrington 2006: 3; Hantos, 2008: 122, Izquierdo, 2009). Estudiar la tipologia d'incorporació de joves al sector agrari aporta indicadors sobre quins seran els actius professionals en els propers anys i sobre quin model territorial fomentaran des de les seves empreses agràries.

La incorporació de joves a la comarca del Ripollès

Per tal de conèixer les dinàmiques del relleu generacional en el sector agrari del Ripollès, s'han portat a terme els següents passos metodològics: 1) Anàlisi de les persones beneficiàries de la Declaració Única Agrària (DUN)³, 2) Anàlisi de les persones beneficiàries de la mesura 122⁴ del Programa de Desenvolupament Rural de Catalunya a la comarca del Ripollès en els períodes 2000-06 i 2007-13, i 3) Entrevistes en profunditat a agents estratègics comarcals.

Per tal de tenir dades actualitzades sobre l'edat dels titulars d'explotacions agràries a la comarca, s'han analitzat els grups d'edat de les persones beneficiàries de la DUN. S'ha de tenir en compte que aquestes dades són només per a persones físiques. Les empreses no hi estan representades, sent el 16% de les entitats jurídiques que gestionen activitats agràries al Ripollès. L'altre percentatge correspon a un 62% de titularitat d'homes i un 22% de dones.

Taula 1: distribució per grups d'edat de les persones físiques dedicades al sector agrari. Ripollès, 2014.

Municipis	< 40 anys		41-55 anys		56-65 anys		> 65 anys		Total DUN
Campdevàno	3	16,7%	7	38,9%	4	22,2%	4	22,2%	18
Campelles	1	14,3%	1	14,3%	2	28,6%	3	42,9%	7
Camprodon	5	20,0%	7	28,0%	10	40,0%	3	12,0%	25

³ La Declaració Única Agrària (DUN) és la declaració anual que de forma obligatòria ha de realitzar la persona titular de l'explotació agrària que vulgui sol·licitar determinats ajuts i/o hagi d'efectuar determinades declaracions.

⁴ S'ha de tenir en compte, que no totes les persones que s'incorporen al sector agrari ho fan a través de la mesura 112 del PDR. Hi ha joves que es donen d'alta com actius agraris i no sol·liciten l'ajut. Malgrat aquest fet, s'ha cregut convenient emprar aquest indicador per poder realitzar una exploració sobre el model de pagesia que s'està donant actualment al Ripollès.

Gombrèn	2	22,2%	1	11,1%	1	11,1%	5	55,6%	9
Les Llosses	1	3,1%	13	40,6%	12	37,5%	6	18,8%	32
Llanars	2	12,5%	7	43,8%	3	18,8%	4	25,0%	16
Molló	2	11,1%	7	38,9%	6	33,3%	3	16,7%	18
Ogassa	2	25,0%	1	12,5%	2	25,0%	3	37,5%	8
Pardines	0	0,0%	4	44,4%	2	22,2%	3	33,3%	9
Planoles	0	0,0%	2	50,0%	2	50,0%	0	0,0%	4
Queralbs	1	10,0%	5	50,0%	1	10,0%	3	30,0%	10
Ribes de Freser	1	6,3%	6	37,5%	6	37,5%	3	18,8%	16
Ripoll	3	15,0%	5	25,0%	7	35,0%	5	25,0%	20
St. Joan de les Abadesses	7	21,9%	10	31,3%	5	15,6%	10	31,3%	32
St. Pau de Segúries	0	0,0%	2	25,0%	1	12,5%	5	62,5%	8
Setcases	3	27,3%	6	54,5%	1	9,1%	1	9,1%	11
Toses	2	40,0%	1	20,0%	2	40,0%	0	0,0%	5
Vallfogona del Ripollès	6	35,3%	2	11,8%	9	52,9%	0	0,0%	17
Vilallonga de Ter	5	16,7%	12	40,0%	4	13,3%	9	30,0%	30
Ripollès	46	15,6%	99	33,6%	80	27,1%	70	23,7%	295

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

La taula anterior mostra el total de titulars d'explotacions agràries beneficiàries de la DUN al Ripollès (295). D'aquests, només un 15,6% són menors de 40 anys. Aquest percentatge indica un relleu generacional molt tènue, sobretot quan es compara amb el grup de més de 65 anys que és del 23,7%. Si s'observen les dades a escala municipal, sorprenen poblacions com Sant Pau de Segúries, Planoles i Pardines que no tenen cap jove titular d'una explotació agrària. Per altra banda, municipis com Sant Joan de les Abadesses, Vallfogona del Ripollès i Camprodon tenen el nombre més elevat de joves. Aquestes dades mostren com el grup d'edat de menors de 40 anys és el menys representatiu, fet que argumenta una problemàtica accentuada pel que fa a la renovació de les empreses agràries en aquest territori de muntanya.

Per tal de tenir més informació sobre la tipologia i nombre de persones que s'incorporen al sector, s'analitza la mesura 112 del Programa de Desenvolupament

Rural⁵. Els següents gràfics mostren els resultats dels dos últims períodes pressupostaris.

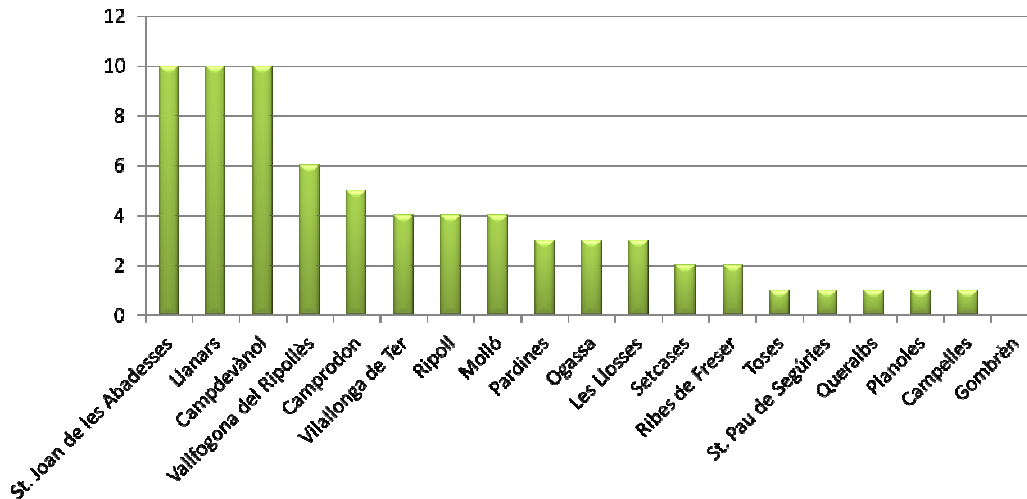
Taula 2: incidència de la mesura 112 del PDR per municipis. Ripollès, 2000-13.

Municipis	2000-06		2007-13		Total	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Campdevànoi	5	14,7%	5	13,5%	10	14,1%
Campelles	1	2,9%	0	0,0%	1	1,4%
Camprodon	4	11,8%	1	2,7%	5	7,0%
Gombrèn	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Les Llosses	2	5,9%	1	2,7%	3	4,2%
Llanars	7	20,6%	3	8,1%	10	14,1%
Molló	1	2,9%	3	8,1%	4	5,6%
Ogassa	2	5,9%	1	2,7%	3	4,2%
Pardines	0	0,0%	3	8,1%	3	4,2%
Planoles	0	0,0%	1	2,7%	1	1,4%
Queralbs	1	2,9%	0	0,0%	1	1,4%
Ribes de Freser	1	2,9%	1	2,7%	2	2,8%
Ripoll	1	2,9%	3	8,1%	4	5,6%
St. Joan de les Abadesses	3	8,8%	7	18,9%	10	14,1%
St. Pau de Segúries	1	2,9%	0	0,0%	1	1,4%
Setcases	0	0,0%	2	5,4%	2	2,8%
Toses	1	2,9%	0	0,0%	1	1,4%
Vallfogona del Ripollès	2	5,9%	4	10,8%	6	8,5%
Vilallonga de Ter	2	5,9%	2	5,4%	4	5,6%
Ripollès	34	100,0%	37	100,0%	71	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

⁵ Les dades han estat facilitades per l'oficina comarcal del DAAM al Ripollès.

Gràfic 1: incidència de la mesura 112 del PDR per municipis. Ripollès, 2000-13.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

La taula i el gràfic anterior mostren com des de l'any 2000 fins al 2013 al Ripollès s'han acollit a l'ajut d'incorporació de joves un total de 71 persones. A escala municipal s'observa com són Sant Joan de les Abadesses, Camprodon i Llanars els que han incorporat un nombre més elevat de joves en els últims 14 anys. D'altra banda, també s'observa que municipis com Gombrèn no n'ha incorporat cap, o d'altres que només n'han incorporat un com Campelles, Planoles, Queralbs, Sant Pau de Segúries i Toses.

Si s'analitza la taula pels diferents períodes pressupostaris, s'observa com en el primer (2000-2006) és Llanars el municipi que incorpora més joves (20,6%) seguit de Campdevàrol (14,7%) i Camprodon (11,8%). En canvi en el segon (2007-2013) són Sant Joan de les Abadesses (18,9%), Campdevàrol (13,5%) i Vallfogona del Ripollès (10,8%) els que tenen un major nombre de joves incorporats. Pel total del període aquest són els cinc municipis que mostren una major incidència pel que fa a la mesura 112 del PDR amb el 57,7% de tots els joves que s'han incorporat en els darrers catorze anys.

A banda de conèixer el nombre, és interessant saber quines orientacions productives escullen els joves en el moment inicien la seva carrera professional. La taula i el gràfic següents mostren els subsectors en els que s'incorporen els joves als Ripollès. Seguint la lògica del sector predominat, s'observa com el 71,8% de les incorporacions són en el vaquí de carn, seguit d'un 12,7% en el sector de l'oví i el cabrum. La resta de subsectors són anecdòtics amb percentatges molt reduïts d'incorporació. Tot i així,

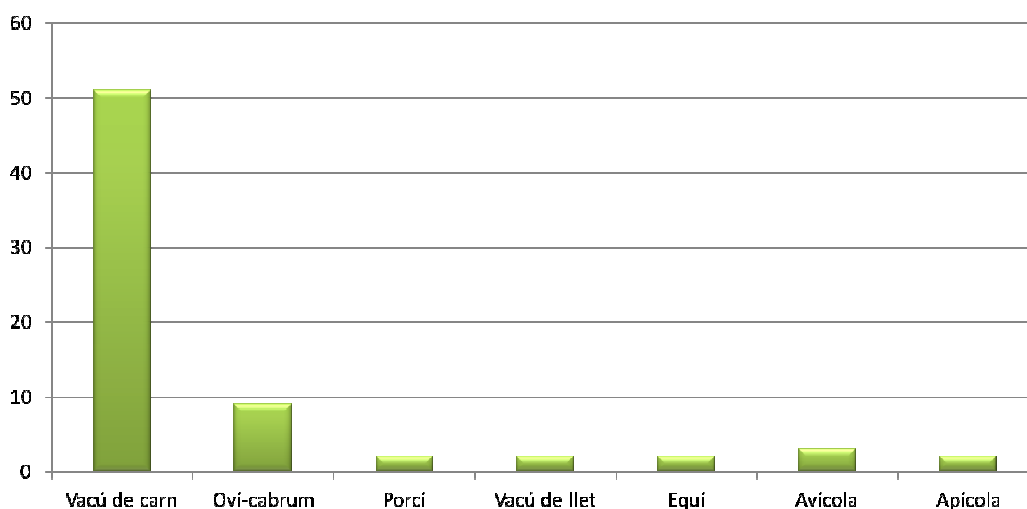
com s'argumenta més endavant, aquests incorporacions en sectors productius minoritaris, són les que aporten elements de dinamització nous a la comarca.

Taula 3: incidència de la mesura 112 del PDR per sectors. Ripollès, 2000-13

Sector	2000-06		2007-13		Total	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Vaquí de carn	26	76,5%	25	67,6%	51	71,8%
Oví i cabrum	6	17,6%	3	8,1%	9	12,7%
Porcí	1	2,9%	1	2,7%	2	2,8%
Vaquí de llet	1	2,9%	1	2,7%	2	2,8%
Equí	0	0,0%	2	5,4%	2	2,8%
Avícola	0	0,0%	3	8,1%	3	4,2%
Apícola	0	0,0%	2	5,4%	2	2,8%
Total comarcal	34	100,0%	37	100,0%	71	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

Gràfic 2: incidència de la mesura 112 del PDR per sectors. Ripollès, 2000-13

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

Per tal de tenir una imatge més acurada de quin és el perfil de joves que s'incorpora al sector agrari, a través de la mesura 112 del PDR, en la comarca del Ripollès, s'ha fet una anàlisi en què se sintetitzen dades sobre els estudis que han realitzat les persones que s'han incorporat, el seu origen familiar, la tipologia de producció, així com l'edat en el moment de la incorporació. Aquests indicadors permeten identificar algunes de les

tendències que segueix la comarca en general, així com alguns patrons que canvien entre els dos períodes pressupostaris. Les taules següents ho recullen.

Taula 4: perfil de les persones incorporades amb la mesura 112 del PDR. Ripollès, 2000-2013.

		2000-06		2007-13		Total	
		Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Estudis	Bàsics	29	85,3%	17	45,9%	46	64,8%
	Formació Professional	3	8,8%	8	21,6%	11	15,5%
	Universitaris	2	5,9%	12	32,4%	14	19,7%
Origen agrari	Pagesia tradicional	23	67,6%	28	75,7%	51	71,8%
	Pagesia nouvinguda	11	32,4%	9	24,3%	20	28,2%
Tipologia de producció	Convencional	31	91,2%	16	43,2%	47	66,2%
	Ecològica	3	8,8%	21	56,8%	24	33,8%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

La taula anterior mostra com la major part dels joves tenen estudis bàsics de formació (64,8%), mentre que només un 15,5% tenen formació professional i un 19,7% estudis universitaris. Si l'anàlisi es fa dels dos períodes per separat, s'observa com en el segon (2007-2013) els percentatges s'equiparen una mica més, en haver-hi més joves amb estudis de formació professional i universitària.

Pel que fa a l'origen familiar⁶ de les persones que s'incorporen, un 71,8% són fills de família pagesa, mentre que un 28,2% són nouvinguts a l'activitat agrària. Aquesta dada es manté semblant en els dos períodes pressupostaris i per tant no mostra cap canvi de tendència.

I pel que fa a la tipologia de producció, si s'analitza tot el període s'observa com el 66,2% s'incorpora a través de la producció convencional mentre que el 33,8% ho fan en ecològic. Però si només es té en compte l'últim període pressupostari s'observa

⁶ A la tesi doctoral de Monllor (2011) es defineixen els conceptes de pagesia tradicional (fills i filles de família agrària), pagesia nouvinguda (persones noves al sector agrari) i nova pagesia (grup emergent de pagesia tradicional i nouvinguda que posa en pràctica un model agrosocial innovador).

com el percentatge de les incorporacions en ecològic és superior al convencional (56,8%).

Finalment, es detalla l'edat en el moment de la incorporació. La taula següent mostra com no hi ha cap diferència apreciable entre els dos períodes pressupostaris, mentre que si que s'identifica en funció de les variables socials. Les dades mostren com tant les dones (4,7 anys) com la pagesia nouvinguda (5,6 anys) s'incorporen més tard al sector agrari.

Taula 5: edat de les persones incorporades amb la mesura 112 del PDR. Ripollès, 2000-2013.

	2000-06	2007-13	Total
Homes	26,3 anys	26,3 anys	26,3 anys
Dones	30,3 anys	31,7 anys	31 anys
Pagesia tradicional	25 anys	26,6 anys	25,8 anys
Pagesia nouvinguda	30,1 anys	32,7 anys	31,4 anys

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DAAM del Ripollès, 2014.

Per tal de tenir més informació per entendre i analitzar les dades secundàries que s'han obtingut de la diagnosi de la mesura 112 del PDR, s'han realitzat dotze entrevistes en profunditat a agents estratègics⁷ per tal d'incorporar una visió qualitativa a l'anàlisi de les dades.

El treball de camp mostra com la major part de les persones entrevistades són conscients que hi ha una problemàtica important amb el tema del relleu generacional. Les dades del percentatge de joves menors de 40 anys respecte el total de titulars que demanen la DUN, ha mostrat la poca representació de les noves generacions, que és confirmada pels agents que trepitgen el territori. Un dels ramaders argumenta que “el problema és que els joves tenim cinquanta anys”. Amb aquesta afirmació posa de relleu un fet que és comú a moltes altres parts del territori català i europeu, però que a les zones de muntanya encara és molt més acusat.

Moltes de les persones entrevistades identifiquen una manca de motivació per part de les generacions més joves que sobretot alegen què és molt difícil guanyar-se la vida com a professional agrari. A més d'aquest motiu també sorgeixen temes com la

⁷ Els agents estratègics entrevistats són: 1 tècnic del DAAM, 1 inspector del CCPAE, 2 càrrecs polítics i 8 ramaders, dels quals 4 són menors de 40 anys i 4 majors de 40 anys.

desmotivació dels pares per a què els fills no continuïn, sobretot uns anys enrere en que era molt fàcil treballar a la construcció o a la indústria. Arguments com “quan jo era jove els pares ens deien que anéssim a estudiar i que no ens dediquéssim al camp. Es va desprestigar molt això de fer de pagès”, fan que hi hagi una generació perduda de persones que podien haver rellevat una activitat viable i que van optar per treballar en qualsevol altre sector econòmic. El mateix argument avui dia es matisa en un context de crisi en el que ja no és tant fàcil trobar feina i en el que podrien aparèixer noves oportunitats vinculades al sector agrari. Un dels ramaders explicava que “és una feina que s’ha desprestigiat molt. Els mateixos pares els hi deien als fills que marxessin. Ara potser la situació és una altra, en no haver feina a altres sectors i veure que anar a la Universitat tampoc és garantia de res”.

Aquest fet, sumat a un augment del caràcter emprenedor de les noves generacions, deixa entreveure un cert optimisme en confiar en projectes viables nous de joves, tant si són fills de família pagesa com si no ho són. Les dades mostren que un 28,2% dels joves que s’incorporen a través de la mesura 112 del PDR al Ripollès no tenen un origen agrari. Aquest és un element que incorpora innovació, en tant que persones que venen de fora del sector introdueixen novetats i maneres noves de pensar i actuar. Malgrat hi ha algun ramader que no confia en què una persona nouvinguda pugui estar al capdavant d’una explotació agrària, la gran majoria de persones amb qui s’ha interlocutat visualitzen un increment dels joves sense orígens agraris a la comarca. Identifiquen una necessitat de renovació que argumenten explicant que “els que continuïn hauran de ser no fills de pagès, per mentalitat, per fer coses diferents” o bé “si els d’aquí no continuem hem d’ajudar a la gent de fora a començar la seva activitat”. També és interessant escoltar com alguns ramaders senten que ja s’ha arribat a un punt crític en que cal fer qualsevol cosa perquè s’incorporin més joves al sector agrari del Ripollès “jo crec que el canvi generacional està arribant i anirà a més. Ja hem tocat fons, ara cal remuntar”.

Una vegada analitzades les dades de la mesura 112 del PDR des d’un punt de vista quantitatiu i qualitatiu, s’observa com són els joves sense orígens agraris els que s’han incorporat en els sectors minoritaris de la comarca. S’identifica com gairebé totes les incorporacions que no són en boví o oví de carn, han estat realitzades per persones noves al sector. És el cas de l’oví i cabrum de llet, l’aviram, l’apícola o l’equí. Són orientacions productives que, malgrat tenen molt sentit a la comarca, no han estat realitzades per la pagesia tradicional.

Aquest fet mostra com la pagesia nouvinguda cerca espais alternatius, a les orientacions majoritàries, per tal de trobar un lloc que permeti fer de la seva activitat

una empresa viable en termes tant econòmics, com socials i ambientals. Un dels ramaders entrevistats ho explica d'aquesta manera "si t'hi fixes són els joves sense tradició pagesa els que estan fent coses diferents, jo els hi poso un deu i els ajudaré sempre que pugui". Les "coses diferents" són formatges amb llet del propi ramat, pollastres ecològics per vendre directament i bé ruscs d'abelles per vendre a altres productors.

Les polítiques públiques pel relleu generacional de l'activitat ramadera a les zones de muntanya

La pagesia de muntanya presenta uns condicionants diferents a altres tipologies de professionals, com poden ser a les planes o a les zones periurbanes. La mesura 112 del PDR és horitzontal a tot el territori català, sense diferenciar el indret geogràfic en el qual el jove s'incorpora. Aquest fet limita la incidència de la seva acció i obre la reflexió a pensar en mesures complementàries per fomentar el relleu generacional en les zones de muntanya. En aquest sentit, s'ha de tenir en compte que quan es parla de fomentar la incorporació de persones joves al sector agrari, no es parla únicament d'incrementar els actius, sinó de mantenir una activitat que compleix moltes altres funcions ambientals i socials. Una comarca com el Ripollès no es pot permetre veure com les noves generacions no continuen una activitat fortament arrelada al territori, que el manté, l'equilibra i l'omple de sentit.

Aquesta reflexió porta a pensar que més enllà de la mesura 112 del PDR, segurament en territoris fràgils, com ho són els de muntanya, cal una projecció molt més integral per poder donar suport a una nova generació de pagesia. Les dades mostren con el perfil de joves, des de l'any 2000 fins el 2013, es manté constant amb algunes variables com el nombre de joves incorporats, mentre que evoluciona amb d'altres. La més rellevant és el increment de la producció agrària ecològica, que passa d'un 8,8% al 56,8% del total de les incorporacions. Aquest canvi és degut, segons els tècnics, a què des de l'any 2007 molts dels ramaders de la comarca es van acollir a la mesura de suport de la ramaderia ecològica. Canvia el patró i canvien les dinàmiques de moltes de les explotacions ramaderes que comencen a visualitzar un altre tipus de model agrari en el qual predomina la qualitat en la producció i la venda directa al consumidor final.

Una anàlisi més acurada de les incorporacions més recents, mostra com moltes de les iniciatives liderades per joves, tenen l'objectiu d'acostar-se al final de la cadena de producció. En alguns casos per al total de la producció i en d'altres per a un

percentatge, però el que sí que s'identifica és que cada vegada més sobreïx una tendència per retenir més valor afegit vinculat a la part productiva de la cadena.

L'aposta dels joves per models en els quals es dóna més valor a la producció ecològica i a la venda de proximitat dels productes, permet parlar del sorgiment d'una nova pagesia (Ploeg, 2008; Monllor, 2011). La nova pagesia es defineix com la generació emergent, tant de pagesia tradicional com nouvinguda, que posa en pràctica un model agrari que recupera alguns dels valors de la pagesia tradicional i que complementa la seva posada en escena amb eines modernes del segle XXI. El model tradicional de produir i quedar-se en el primer graó de la cadena de producció, evoluciona vers estadis més autònoms en els que els joves cerquen una major capacitat de gestió tant pels temes productius com comercials. Al mateix temps, els joves aprofiten les noves tecnologies per donar-se a conèixer i per vendre els seus productes. Aquest fet desemboca en una necessitat d'implementar polítiques noves que donin resposta als interrogants que projecta la nova pagesia i al paper que desenvolupen, o podrien desenvolupar, en territoris de muntanya.

La masia deixa de ser l'element axial de la professió ramadera

Les explotacions agràries del Ripollès són cada vegada més grans, fet que les desvincula del tradicional nucli central de la masia catalana. Les terres per les que pastura el ramat són cada vegada més diverses i menys vinculades al lloc de residència del professional agrari. Es donen casos de joves que viuen al nucli del poble i tenen el bestiar repartit per diferents finques del mateix municipi i de municipis veïns. També n'hi ha d'altres que viuen i treballen a la masia familiar, però que han de llogar més terres per poder menar tot el bestiar de l'explotació ramadera. Aquest fet implica que, en perdre el vincle entre el ramat i la finca familiar, la gestió dels animals i de les finques es cada vegada més complexa.

El treball de camp confirma que dos dels elements més crítics pel que fa a la incorporació de persones joves al sector agrari són l'accés a la terra i la venda del producte. Actualment és molt complex que una persona jove pugui trobar una finca en la qual començar un activitat ramadera nova. Les terres estan gairebé totes ocupades, o bé per ramaders de la comarca que necessiten créixer, o bé per especuladors forasters que són propietaris del bestiar però no se'n cuiden. Un dels ramaders ho expressa així "hi ha un gran perill que són els grans propietaris i especuladors que amb els ajuts compren vaques i posen fils... això no és ramaderia".

Pel que fa a la venda del producte la dificultat és l'estructuració dels canals que connectin els productors amb els consumidors, ja sigui de manera directa o bé en canals curts, amb un intermediari que faciliti la gestió. La bona notícia és que la demanda de productes de proximitat creix, tot i que la dificultat continua sent que els productors sàpiguen identificar-los, dinamitzar-los i mantenir-los. Un dels ramaders expressa que “les boques són a Barcelona i hem d'anar a buscar-les”. Amb aquesta afirmació mostra una visió de que cal anar a vendre producte directament als centres de consum majoritaris, que en el cas català són Barcelona i la seva àrea metropolitana.

Aquests dos elements interfereixen en una dinàmica natural de relleu generacional, ja que una persona jove no pot competir per l'accés a una finca amb una altra que tingui més poder adquisitiu. Un dels joves entrevistats explica que “el mal ha vingut de fora i dels que han pagat preus desorbitats per finques que no s'ho valien”. A aquest fet cal afegir que moltes masies deixen de ser un espai per a l'activitat ramadera per convertir-se en segones residències o cases de turisme rural. Per tant, la dilució de la figura tradicional de la masia encara es veu més afectada en tant que es perd la unitat de vida domestica i professional.

En aquest sentit, manquen polítiques públiques de suport a una nova generació de persones que vulguin fer de la pagesia la seva professió. A banda de mantenir una ajuda econòmica i un itinerari formatiu, cal ajudar els joves a vèncer aquestes dues barreres més punyents que es troben avui dia a Catalunya per accedir a una professió nova. A més, cal no perdre de vista que a la muntanya els condicionants són encara són més punyents, tant pel que fa a l'accés a la terra com a la venda de producte i accés als mercats.

Conclusions

Aquesta comunicació ha analitzat el perfil i la tipologia de les incorporacions de persones joves al sector agrari del Ripollès a partir de la mesura 112 del PDR. Les dades mostren com en nombres quantitatius el relleu és molt limitat, ja que s'identifiquen municipis en els que no s'ha incorporat cap jove en els últims catorze anys i molts altres en els que només s'hi han establert un o dos joves. Per la seva banda, els municipis que actualment són més agraris són els que presenten un índex d'incorporació superior a la resta.

L'anàlisi dels dos períodes pressupostaris mostra com la principal diferència que s'observa és el increment de la ramaderia ecològica gràcies als ajuts al foment

d'aquest tipus de producció. Al mateix temps, i segons les dades qualitatives, s'identifiquen cada vegada més joves que arriben al final de la cadena de valor del producte. El model de producció de les noves generacions presenta un canvi respecte les generacions anteriors en el que es prima la qualitat, a través de la producció ecològica, i també la proximitat, que permet retenir més valor. Aquest canvi de model agrari posa de manifest el sorgiment d'una nova pagesia que posa en valor el producte local, la integració de l'activitat ramadera amb el lloc de producció i el vincle entre la persona que produeix i la que consumeix.

La masia perd el paper axial com a pal de paller de l'activitat ramadera. S'identifiquen explotacions ramaderes de joves incorporats en les quals no és present l'element masia. El ramat pastura terres que moltes vegades són de masies que tenen unes altres usos ja siguin turístics o residencials.

Pel que fa a les polítiques públiques s'identifica una necessitat d'incorporar elements nous a la mesura 112 del PDR. Al Ripollès s'identifiquen dos elements a tenir en compte per a futures polítiques públiques vinculades al relleu generacional. La primera és que el fet de ser una zona de muntanya condiciona l'activitat agrària, sobretot pel que fa l'accés a la terra per part de les noves generacions. La segona és que cada vegada hi haurà més incorporacions de joves sense orígens agraris que plantegen models nous als tradicionals i que requereixen d'enfocaments més integrals i estratègics.

Bibliografia

Etxezarreta, M. (Coord.) (2006): *La agricultura española en la era de la globalización*. Madrid: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.

Hantos, K. (2008): "Keeping young farmers in rural areas" a *Gazdálkodás*, 52(22), pàg. 119-124.

Izquierdo, J. (2009): *Cuidad y campo mano a mano: la construcción de un nuevo contrato social y territorial*, conferència donada a la Universitat d'Oviedo el 3 de juliol de 2009.

Lobley, M.; Baker, J. i Whitehead, I. (2010): "Farm succession and retirement: some international comparison", a *Journal of Agriculture, Food Systems and Community Development*, 1, pàg. 49-64.

Mailfert, K. (2007): "New farmers networks: how beginning farmers build social connections in France", a *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98(1), pàg. 21-31.

Maynard, R. i Green, M. (2006): *Organic works. Providing more jobs through organic farming and local food supply*. Soil Association.

Monllor, N. (2011): *Explorant la jove pagesia: camins, pràctiques i actituds en el marc d'un nou paradigma agrosocial*. Tesi doctoral: Universitat de Girona.

Niewolny, K. i Lillard, P. (2010): "Expanding the boundaries of beginning farmer training and program development: a review of contemporary initiatives to cultivate a new generation of American farmers", a *Journal of Agriculture, Food Systems and Community Development*, 1, pàg. 65-88.

Ploeg, J.D. van der (2008): *The new peasantries. Struggles for autonomy and sustainability in an era of empire and globalization*. Londres: Earthscan.

Ploeg, J.D. van der (2010): "The food crisis, industrialized farming and the imperial regime", a *Journal of Agrarian Change*, 10(1), pàg. 98-106.

Stiglbauer, A. i Weiss, C.R. (2000): "Family and Non-Family Succession in the Upper-Austrian Farm Sector", Working Paper EWP 0008, Department of Food Economics and Consumption Studies, Universitat de Kiel.

Williams, F. i Farrington, J. (2006): "Succession and the future of farming: problem or perception?", a *The Rural citizen: governance, culture and wellbeing in the 21st century*. Plymouth, 4-7 d'abril de 2006.